

EXPERIMENTUL ASOCIATIV: ASPECTE DIDACTICE

THE ASSOCIATIVE EXPERIMENT: DIDACTIC ASPECTS

Lilia TRINCA,

doctor, conferențiar universitar,

Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți

Abstract: *The associative experiment is a technique that aims to identify existing associations in a person's memory which appeared under his/her previous experience. Currently, this type of experiment is the most efficient tool for the study of an individual's linguistic consciousness and mentality. Having a huge information and teaching potential, verbal associations may be used in various modern scientific disciplines, but also in teaching, for example in teaching foreign languages. By concentrating on the associative links that exist in the linguistic consciousness of the speakers, we can identify and interpret the nature of the relationship between words, the typology and causes of change of meaning, the stages that free word combinations undergo to become phraseological units etc.*

Keywords: *associative experiment, stimulus, reaction, associative field, linguistic consciousness.*

În ultimele decenii, tot mai multe cercetări lingvistice abordează problema limbii din perspectivă antropocentrică. În așa fel, omul nu este interpretat drept un consumator contemplativ de limbă, ci drept Creatorul ei. Omul cunoaște lumea, iar în baza experienței sale de conexiune cu ea, în conștiința omului apar anumite asociații individuale, care se materializează în limbă. În această ordine de idei, limba nu mai este privită doar ca un simplu mijloc de comunicare între oameni, ci conservă anumite informații acumulate și structurate, prin experiență, de o comunitate lingvistică.

Fiecare popor are propriile tradiții culturale, în consecință, noțiunile pot avea conținut diferit în varii culturi. În acest context, trebuie relevată o problemă foarte importantă pentru lingvistică (în special, lingvistica cognitivă), și anume cea a modului de structurare/organizare a lexicului în conștiința umană și felul în care relaționează cuvintele. Limba, în virtutea tendinței ei firești de a fi o „oglină a realității”,

nu poate reflecta denaturat continuul realității înconjurătoare: absența discontinuității lumii justifică și determină, indiscutabil, continuitatea sau interferența, sau suprapunerea unităților lexicale. Așadar, un cuvânt se prezintă ca un „sihastru” doar în corpusul unei lucrări lexicografice (adică în limbă), dar în realitate (adică în vorbire) el tinde, pe toate căile, să stabilească legături de „rudenie” (de „sînge”, prin „alianță”, prin „adopție”) cu cele mai diverse cuvinte, fie că acestea fac parte din același câmp semantic, derivațional, asociativ etc., fie că fac parte din câmpuri diferite. „De regulă, nu vorbim prin semne izolate, scria Ferdinand de Saussure, ci prin grupuri de semne, prin mase organizate ce sînt ele însele semne” [Saussure, p. 139]. Iar acest proces – de îmbinare a „semnelor izolate” în „grupuri de semne” – se desfășoară, de obicei, fără mari dificultăți, întrucît „cuvîntul nu vine niciodată izolat în minte, ci întotdeauna însoțit de un bogat cortegiu de neamuri” [Philippide, p. 88].

Factorul uman joacă un rol imens în organizarea și structurarea lexicului în conștiința umană. Unitățile lexicale din vocabular constituie rezultatul interacțiunii omului cu mediul înconjurător și exprimă mult mai multe, decât se întrevede la o analiză superficială a sistemului lexico-semantic al limbii, adică limitându-ne doar la datele lingvistice. Cuvântul reflectă experiența omului și relația lui cu lumea obiectivă, procesele cognitive din mintea lui. Reieșind din aceasta, organizarea unităților lexicale trebuie analizată din perspectiva proceselor psihologice ale memoriei și gândirii (cf. [Залевская, p. 52])¹.

La utilizarea oricărei unități lexicale, în mintea locutorului și a interlocutorului transpare un alt cuvânt „adiacent”, sub aspect semantic, cuvântului dat. Această interconexiune dintre cuvinte e determinată de similitudinea sau opoziția semantică, precum și de realiiile denumite de ele” [Филин, p. 228]. Se crede că toate noțiunile existente în limbă sînt distribuite în grupuri, mai mult sau mai puțin, închise în baza apropierii sau opoziției semantice. În aceste grupuri, fiecare noțiune există numai datorită conexiunii acesteia cu alte noțiuni/concepte din grupul dat, iar orice schimbare/dispariție implică restructurarea întregului grup [*ibidem*].

În prezent, există două modalități sigure de reconstrucție a lexicului uman (a identității lingvare): experimentul asociativ și analiza lexicului discursurilor (cf. [Karaulov 1987, p. 107]). Ambele metode permit cercetătorului de a descoperi, practic, relațiile lexico-semantică sau asociațiile verbale existente în conștiința umană.

¹ Anume memoria umană depozitează informația cu privire la structura conștiinței noastre. Mai mult, ea nu numai o depozitează, dar o și modifică [*ibidem*].

Experimentul asociativ este o tehnică care are drept scop identificarea asociațiilor existente în memoria unui om, apărute în baza experienței sale anterioare. La ora actuală, acest tip de experiment reprezintă cel mai eficient instrument pentru studiul conștiinței lingvistice și a mentalității unui individ. Interdependența dintre idei, noțiuni, concepte reprezintă rezultatul relațiilor psihologice, adică al asociațiilor. Descrierea unui anume fenomen cultural înseamnă revelarea legăturii lui cu alte fenomene. Analiza acestor relații permite oamenilor de știință (întîi de toate, psiholingviștilor) a identifica particularitățile mentalității individuale, dar și naționale, a unui reprezentant al societății date sau a unui grup social. Legăturile asociative relevate prin intermediul experimentului psiholingvistic facilitează identificarea particularităților naționale și a mentalității poporului. Or, specificul mentalității, caracterul național e „sedimentat” în relațiile asociative.

Experimentul asociativ permite, de asemenea, detectarea nucleului și a zonelor periferice ale conștiinței lingvistice. Nucleul conștiinței lingvistice a vorbitorilor unei limbi, consideră Iu. Karaulov, este format din cuvinte (idei, noțiuni, concepte), care contractează cele mai multe raporturi/relații, adică apar ca reacții la o cantitate mare de stimuli”² (Karaulov, 2000, p. 194).

² Termenii de bază cu care operează psiholingviștii în cadrul experimentului asociativ sînt *stimul-reacție*, *cîmp asociativ*, *normă asociativă*, *statut asociativ*.

Stimul este cuvîntul (fraza sau propoziția) propus; **reacție** este cuvîntul (îmbinare de cuvinte, frază sau propoziție), care apar ca asociații la stimul în memoria omului. Se disting următoarele tipuri de asociații:

- asociații sintagmatice (reacțiile aparțin diferitelor clase lexico-gramaticale;

Așadar, la baza asociațiilor stau raporturile semantice (de sinonimie, de antonimie, hiper-hiponimie etc.), similitudinea fonetică a cuvintelor care denumesc diverse noțiuni. Psiholingviștii au constatat că adesea cuvintele-reacții la unul și același cuvânt-stimul aparțin aceluiași câmp lexico-semantic, aceluiași grup lexico-semantic sau tematic. Câmpul asociativ pentru un anumit cuvânt, obținut ca rezultat al experimentului asociativ, nu reprezintă doar un fragment al memoriei verbale a omului, dar și un segment al tabloului lingvistic al unei etnii, reflectat în conștiința unui purtător „de rînd” al unei culturi, al valorilor și motivelor, al stereotipurilor culturale” [Ufimtyeva 1996, p. 140].

- asociații paradigmatică (reacțiile aparțin aceleiași clase lexico-gramaticale).

De asemenea, pot fi relevate și relații asociative:

- 1) de proximitate semantică (asociat - sinonim),
- 2) contrapunere semantică (asociat - antonim),
- 3) consoanță, rimă (Cf. *mare-tare-care-sare*),
- 4) relația de hipo-hiperonimie (metal - oțel, mere-fructe) etc.

De obicei, asociațiile sînt supuse principiului contrastului minimal, conform căruia cu cît mai puțin se deosebesc cuvintele-stimul de cuvintele-reacții, după structura lor semantică, cu atît mai mare este șansa actualizării cuvîntului-reacție în procesul de asociere. Principiul dat explică de ce, după caracterul asociațiilor apărute pentru un cuvânt-stimul, putem să-i restabilim structura semantică: toate asociațiile, respectiv cuvintele-reacții, conțin componente semantice/semi caracteristice cuvîntului-stimul.

Câmpul asociativ este totalitatea asociațiilor pentru un cuvânt-stimul. El are un nucleu (cele mai frecvente reacții) și o zonă de periferie (reacție singulară). Se disting câmpuri asociative individuale și colective.

Actualmente sînt supuse cercetării diverse segmente ale tabloului lingval al lumii. Demersul nostru analitic se va centra pe analiza grupului lexico-semantic *Anotimpuri*, întrucît acesta se înscrie în paradigma antropocentrică a studiului limbii, fiind considerat semnificativ pentru oricare limbă. În acest scop, am aplicat experimentul asociativ liber³. Respondenții au fost rugați să răspundă instantaneu cu primul cuvânt care le-a venit în minte la auzul cuvîntului-stimul⁴. În calitate de respondenți au fost aleși circa 1000 de studenți de la cîteva universități din Republica Moldova și România. Trebuie de menționat și faptul că factorul determinant pentru alegerea studenților în calitate de respondenți în cadrul experimentului asociativ a fost ideea că la vîrsta de 17-25 de ani se produce deja formarea identității lingvistice, iar asociațiile, identificate în cadrul experimentului asociativ, reflectă competența lingvistică⁵ [Karaulov: 1994, p. 192].

³ Se disting cîteva tipuri de experimente asociative (EA):

EA liber, în care respondenților li se propune a răspunde cu primul cuvânt venit în minte la auzul cuvîntului-stimul (fără a se gîndi); *EA ghidat*, unde alegerea cuvîntului-reacție este restricționată (fie se restricționează numărul acestora, fie clasa lexico-gramaticală din care poate face parte cuvîntul-reacție etc.); *EA în lanț*, în care respondenților le este permis a răspunde cu un număr nelimitat de cuvinte-reacții ce le vin în minte, fără a li se impune niciun fel de restricții de ordin formal sau semantic.

⁴ Conform opiniei R.M. Frumkina, respectarea acestei condiții în timpul anchetării permite a reduce la minim intervalul temporal între stimul și reacție; respondentul nu trebuie să mediteze asupra reacției, întrucît conceptul de asociație exclude ideea de selectare a răspunsului” [Frumkina, p. 191].

⁵ În conformitate cu opinia lui Iu. Karaulov, stabilitatea relativă a capacității

Experimentul asociativ e o metodă utilizată în mod activ în lingvistica modernă pentru a rezolva un spectru larg de probleme atât teoretice, cât și practice. Scopul principal al acestui experiment a fost de a identifica asociațiile la cuvântul-stimul (denumire a anotimpului), apărute ca rezultat al experienței sale de viață, iar ulterior a aplica rezultatele în didactica predării limbii străine.

Anotimpul (< *An + timp (după germ. Jahreszeit)*) este o subdiviziune a anului, similară cu sezonului calendaristic, reprezentând cea de-a doua unitate de măsură a timpului, sugerată omului de către soare. Anotimpurile anului reflectă *Legea Ciclurilor*, care e funcțională în universul nostru: or, există timp pentru muncă și timp pentru odihnă, timp în care ne simțim constructivi, dar și unul când simțim nevoia să ne retragem în forul nostru interior. Astfel, iarna reprezintă anotimpul rece al hibernării; primăvara este anotimpul cald al reînvierii; vara e sezonul ce aduce coacerea; toamna e timpul adunării recoltelor. Ciclul anotimpurilor se repetă continuu. Ca și alte unități de timp (*an, lună, zi*), anotimpurile au și ele un profil propriu, ce este rezultat din caracterul lor ciclic, și comportă un grad ridicat de universalitate pentru conștiința umană, prefîndu-se mai greu unor variații de mental. Totuși anotimpurile se integrează în sistemul ancestral de credințe și în viziunea asupra lumii, specifice fiecărui popor în parte, de aceea sînt reprezentate

lingvistice a vorbitorilor nativi (de exemplu, vocabularul, ierarhia de valori, valențele lexicale), poate servi ca bază pentru caracterizarea conștiinței de masă în societatea românească în următorii 20-30 de ani, adică pentru perioada când respondenții de azi vor constitui nucleul activ al societății. [*ibidem*].

distinct în conștiința lingvistică a purtătorilor diferitelor limbi. Fiind subdiviziuni ale timpului calendaristic, anotimpurile au fost relevate în funcție de schimbările produse în floră și faună, fenomene ale naturii, precum și de activitățile din calendarul popular (agrare, pastorale etc.). Iată de ce analiza reacțiilor la stimulii – *iarnă, primăvară, vară, toamnă* – a scos la iveală următoarele grupuri semantice, care transpar, mai mult sau mai puțin plenar, pentru a caracteriza fiecare din cele patru anotimpuri: *precipitații, fenomene ale naturii, caracteristici generale și cromatice; acțiuni specifice sezonului dat, realii specifice; sentimente/emoții pe care le provoacă; sărbători, metafora vieții omului* ș.a.

Nucleul reacțiilor asociative pentru fiecare anotimp îl constituie grupurile semantice ce se referă la precipitații, fenomene ale naturii, caracteristici generale și cromatice; bineînțeles că toate acestea sînt conforme zonei geografice în care își duc existența (latitudinea geografică) respondenții.

Cf. IARNĂ

Precipitații: zăpadă(23) fulgi(5) fulg(3) omăt(1) viscol(1); *Fenomene ale naturii:* frig(42) ger(9) strălucire(1); *Caracteristici:* geroasă(12) rece(6) grea(5) friguroasă(4) caldă(3) misterioasă(1) blîndă(21) lungă(1) mare(1) frumoasă(2); *Cromatica:* albă(8);

TOAMNĂ

Precipitații: ploaie(4); *Fenomene ale naturii:* frig(2) ploi(2) rece(2) galbenă(2); *Caracteristici:* bogată(4) aurie(5) tîrzie(3) tristă(3) ploioasă(2) frumoasă(2) caldă(2) sumbră(1) călduroasă(1) minunată(1) scîrboasă(1) răcoroasă(1) sumbră(1) miroase a ars(1); *Cromatica:* aurie(17) galbenă(6) roșie (1), gri(1) multicoloră(1) colorată(1) argintie(3) maro(1);

VARĂ

Precipitații: ploi(1); *Fenomene ale naturii:* caniculă(1); *Caracteristici:* cald(34) caldă(7) călduroasă(4) fierbinte(3) mare(3) secetoasă(2) toridă(2) scurtă(1) așteptată(1) plăcută(1) frumoasă(1) ploioasă(1) energică(1); *Cromatică:* culoare(1) verde(1);

PRIMĂVARĂ

Fenomene ale naturii: căldură(3) vînt(1); *Caracteristici:* cald(8) frumoasă(5) caldă(4) înfloritoare(2) tîrzie(2) rece(1) umedă(1) înflorită(1) ploioasă(1) mea(1) timpurie(1) blîndă(1) proaspătă(1) liniștită(1); *Cromatică:* verde(9) roz(1) colorată(1).

Trebuie să menționăm că aceste reacții au scos la iveală caracteristici universale ale anotimpurilor: vara, ca de obicei, simbolizează căldură, lumină, fertilitate, împlinirea vieții; primăvara este anotimpul renașterii și înfloririi; toamna este un anotimp al tristeții, al ploilor, dar și al roadei bogate, iar iarna reprezintă frigul, gerul, întunericul și sterilitatea. Nu ne-au surprins, prin originalitate, nici reacțiile din grupul lexico-semantic *realii specifice anotimpului*. Astfel, realitățile specifice toamnei sînt: *frunze(22) frunză(8) școală(2) roadă(2) belșug(1) bogăție(2) rugină(1) roade(1) cireșe(1) culori(1) glod(1) avuție(1) studii(1) romanță(1) mere(1) cîmp(1) strugure(1) noroi(1)*.

Cele caracteristice verii ar fi: *căldură(26) soare(19) vacanță(8) distracție(6) odihnă(2) cireșe(3) fructe(2) odihnă, mare(1) rudă(1) calea(1) plajă(1) verdeață(1) casă pîrintească(1) distracții(1) timp(1) lucru(1) soare, odihnă, vacanță(1) cireși(1) distracție(1), plajă, prășit(1) umbră(1) ștrand(1)*, primăvara este însoțită de *flori(25) ghiocel(7) verdeață(3) soare(3) ghiocel(2) noroi(2) flori(1) ziuă de naștere(1) pomi înfloriți(1) floare(1) rîndunică(1) frunze(1) copaci*

înfloriți(1) gheață(1) lalele(1) glod(1) floricele(1) verdeață(1). De asemenea, și sentimentele provocate de anotimpuri sînt general-umane: bunăoară, conform reacțiilor relevate, iarna provoacă sentimente contradictorii: *bucurie(1) durere(1)*, vara te face să simți *libertate(2) bucurie(1) amintiri(1) veselie(1), emoții(1)*, toamna glisează spre *tristețe(8) melancolie(2) nostalgie(1) greutate*, în schimb, primăvara denotă *frumusețe(2) veselie(2) proștețime(2) dorință(1) fericire(1) bucurie(1) vivacitate(1) plăcere(1)*.

Un grup mai puțin semnificativ, din punct de vedere numeric, îl reprezintă cel al sărbătorilor specifice anotimpurilor (respondenții au menționat doar sărbătorile de primăvară și iarnă: *Baba Dochia(2), Mărțișorul(5), Paștile(8)*). Primăvara se caracterizează printr-o densitate de sărbători (de aceea cele mai numeroase reacții, la acest compartiment, au fost atestate pentru stimulul *primăvara*). Astfel, sărbătorile, obiceiurile și riturile primăverii cuprind credințe și practici magice străvechi, de origine biblică, agrară sau pastorală, avînd semnificație diferită. La români, sărbătorile debutează la 1 martie – Mărțișor și zilele Babei Dochia (1-9 martie). Startul primăverii este sărbătorit la noi într-un mod original, ca să nu spunem unic. Conform calendarului ortodox, 1 Martie este ziua Evdochiei, care este o femeie-martir, supranumită și Dochia, un personaj păgîn, apărînd apriori perioadei creștine. Și tradiția sărbătoririi mărțișorului reprezintă o moștenire de la strămoșii noștri romani. Unitatea lexicală *Mărțișor* e de origine latină, fiind numele popular al lunii martie și ține de credințele și practicile agrare. Cea mai importantă sărbătoare a sezonului, dar și a întregului an pentru români, un popor pios, sînt, desigur, Sfintele Paști. O semnificație aparte o

comportă pentru noi și sărbătorile de iarnă – Crăciunul și Anul Nou, care constituie un scenariu mitic de renovare a timpului, caracteristic începutului de an, iar sfinții acestei perioade ar fi moșii care aduc zăpada, dar și cadourile pentru copii: *Moș Nicolae*, *Moș Ajun* și *Moș Crăciun*. Desigur, aceste unități lexicale nu au putut lipsi ca reacții: cf. *Crăciun(3)*, *Anul Nou(3)*, *Moș Nicolae (1)* și *Moș Crăciun (3)*.

Viața noastră, de asemenea, are un caracter ciclic, în care se succed „anotimpurile” vieții: primăvara este perioada tinereții, vara aparține anilor celor mai productivi și rodnici, toamna anilor înaintării în vârstă și, în cele din urmă, iarna e sezonul ce prevestește sfârșitul. Încă din antichitate a apărut ideea asocierii anotimpurilor cu vârstele omului și cele patru etape ale vieții: copilăria (primăvara), tinerețea (vara), maturitatea (toamna) și bătrânețea (iarna)⁶. Astfel pot fi motivate reacțiile de tipul *viață(6) început(2) un început nou(1) naștere(1)* pentru stimulul *primăvară*; *apus(1) sfârșit, înțelept(1)* pentru *toamnă*, deși, raportată la vârstele omului, „toamna vieții” este simbolul bărbăției și al evaluării existenței umane⁷, dar nu a apusului și sfârșitului.

⁶ Ovidiu îi atribuie lui Pitagora, în poemul *Metamorfoze*, următoarele afirmații: „Ce, nu credeți că anul se scurge în patru anotimpuri care seamănă cu viața noastră? Primăvara e ca un copil tânăr și delicat, hrănit cu lapte [...]. După primăvară, anul ajunge mai robust și e ca un tânăr puternic [...]. Urmează toamna fără feroarea tinereții, domoală, cu păr alb începând să apară la timp, timp mijlociu între tinerețe și bătrânețe. Apoi vine bătrâna iarna, posomorită, cu pas tremurat, cu părul alb căzut” (*Metamorfoze*, p. 413).

⁷ Cf. http://www.agoracrestina.ro/biblioteca/vasile_pistolea_0-unitati-de-

Așadar, fiecare anotimp se caracterizează prin asociații, determinate de particularitățile climaterice, social-istorice, culturale, de tradițiile și cutumele specifice vorbitorilor unei limbi. Anotimpul, într-o cultură lingvală, se raportează la anumite realii din lumea înconjurătoare, fenomene, provoacă anumite stări de spirit, impune anumite griji (cf. reacția *trebuie de făcut focul*, pentru stimulul *iarnă*; *beșug, roadă, prășit, câmp* – reacții care sugerează ocupația de bază a românilor din cele mai vechi timpuri – agricultura; *studii, sesiune, vacanță* – realii specifice vieții de student etc.), ceea ce rămâne cristalizat în proverbe⁸, ghicitori, zicători, dar poate transpare și în cântece, poezii. Bunăoară, pentru stimulul *vară*, printre reacțiile obținute a fost *Nu dorm*, ceea ce sugerează un vers dintr-un cântec ce figurează în topurile muzicale din anii 2012 și 2013, interpretat de formația *Connect-R* – *Vara Nu Dorm*; iar pentru stimulul *primăvară*, am înregistrat reacții de tipul *Vine, vine....*, care sugerează cântecelul pentru copii, conținând astfel de versuri: *Vine, vine primavara // Se așterne-n toată țara // Floricele pe câmpii // Hai să le-adunăm, copii*.

Considerăm că analiza și interpretarea asociațiilor pentru grupul lexicosemantic dat va permite relevarea unor caracteristici specifice ale anotimpurilor, distincte de alte limbi, a căror cunoaștere va asigura o comunicare interculturală eficientă. Mai mult, acest grup

[timp-in-calendarul-popular-anotimpurile-anului.html](#)

⁸ Astfel, menționăm câteva proverbe care, în viziunea noastră, caracterizează mentalul românesc.

Cf. *Cine-i vara la ogor, iarna este la obor; Toamna se număra bobocii; Ai scăpat vremea – ai scăpat roada; Dacă vara te plimbi o zi, iarna flămânzești zece*.

lexico-tematic aparține compartimentului ideografic *Natura* și este obligatoriu în curriculum la cursul practic de însușire a oricărei limbi, la toate nivelurile de posedare a ei. Unitățile lexicale din acest grup prezintă dificultăți în procesul de studiu al limbii române de către alolingvi, întrucât se caracterizează prin seme conotative, specifice, raporturi paradigmatică și sintagmatică diferite. Distincțiile devin cu atât mai relevante, cu cât gradul de discrepanță dintre culturi este mai mare.

Întrucât au un uriaș potențial informativ și didactic, asociațiile verbale pot fi utilizate, în mod plener și complex, în diverse discipline științifice moderne. În prezent, disciplinele umanitare fac uz de tehnici care sînt bazate pe rezultatele experimentului asociativ la elaborarea programelor de calculator, crearea unor tehnologii informaționale noi, crearea unor „povestiri mnemonice”⁹, dar și în domeniul educației școlare. Perspectivele aplicării datelor obținute prin experiment asociativ reprezintă oportunități în vederea dezvoltării unor metodologii integrate la diverse discipline (sociologie, istorie, lingvistică și stilistica textului, psihologie și psiholingvistică, teoria și practica comunicării, retorică etc.). Considerăm utilă aplicarea rezultatelor experimentului asociativ la predarea limbilor străine, ceea ce ar duce, incontestabil, la modernizarea procesului de instruire.

Actualmente, metodele axate pe datele furnizate de psiholingvistică au o pondere din ce în ce mai mare. Dacă metodele tradiționale se bazează pe conținuturile și modul de învățare, atunci

cele de natură psiholingvistică sînt centrate pe elev/student și țin cont de particularitățile lui psihologice. Succesul acestor metode e determinat de faptul că se ia în considerare specificul etnolingvistic al elevului, particularitățile culturale, modul de viață, educația, individualitatea structurii aparatului fonarticulator etc. Obiectivul metodelor în cauză rezidă nu doar în a diferenția elevii conform gradului de cunoaștere a limbii străine, dar și a identifica tipurile de greșeli – de ordin fonetic, gramatical, derivativ – determinate de limba maternă, precum și modul de combatere a lor. Mai mult, conform noilor metode, legătura, devenită deja axiomatică dintre limbă și cultură, implică, în mod obligatoriu, un al treilea element component de natură psihică – identitatea lingvistică / personalitatea elevului. În procesul de predare a limbilor străine trebuie să se țină cont și de faptul că în mintea reprezentanților diferitelor vârste, sexe, profesii etc. apar asociații diferite pentru unul și același cuvînt-stimul.

O importanță deosebită o au procedeele psiholingvistice pentru etapa lecției *lucrul cu vocabularul*, în special, ca rezultat a faptului că unitatea lexicală nu mai este interpretată drept unitate pur lingvistică, ci drept o unitate de gîndire. În așa fel, abordarea strict lingvistică a problemei date (avînd la bază viziunea lui Ferdinand de Saussure) devine insuficientă, făcîndu-se apel la datele psiholingvistice, iar noțiunile *tablou lingval a lumii*, *viziune etno-lingvală*, *imagine internă*, *conștiință lingvală*, *identitate lingvistică*, *culturologie lingvistică* etc. sînt indispensabile noii metode de predare.

Alegerea metodei de lucru cu vocabularul nu este o sarcină ușoară din punct de vedere metodic, fiind determinată nu numai de gusturile și preferințele profesorului însuși, dar, întîi de toate, de legitățile psihologice – parti-

⁹ „Povestirile mnemonice” reprezintă niște texte specifice, alcătuite în baza legăturilor asociative în așa mod, încît să faciliteze memorizarea și învățarea unor informații, de exemplu, memorarea hieroglicilor limbii chineze (cf. [www.novella.ru]).

cularitățile de însușire a cuvântului, locul lui în sistemul glotic, factorii psihologici de receptare a cuvântului etc. Pentru această etapă a lecției, experimentul asociativ ar putea fi extrem de util. Obiectivul procedurii în cauză e relevarea spectrului de asociații pentru un anumit cuvânt, precum și motivarea alegerii lor. Aplicarea tehnicii date contribuie la pregătirea elevilor de identificarea legăturilor asociative în diferite contexte/texte și facilitează interpretarea sensurilor implicite în text.

Desigur, rezultatele experimentelor asociative nu pot fi utilizate în mod direct, ci necesită o interpretare preliminară, adică stabilirea tipurilor de comportament comunicativ înregistrate în cadrul experimentului. Or, există mai multe tipuri de asociații: *formale* (bunăoară, cele fonetice) și *de conținut* (sintagmatice, paradigmatică, tematice etc.). Unii indivizi preferă asociațiile paradigmatică, alții – cele sintagmatice și, în funcție de preferințele respondenților, poate fi relevantă *tactica asociativă individuală* (cf. [Караулов: 1999]) și, în consecință, aplicate procedee adecvate și eficiente de predare.

Cercetătorii au realizat observări cu privire la tipul asociațiilor care predomină la o anumită vîrstă, la băieți sau fete, la copii ce se dezvoltă în mod normal, dar și la cei cu deficiențe în dezvoltare etc. Importanța unor asemenea date e incontestabilă. Mai mult, pentru a obține date cît mai exhaustive despre respondenți e necesar a identifica nu numai tipurile de asociații preponderente, dar și *strategia individuală de reacție* [Goldin, 226-233]. Strategiile de reacție se stabilesc prin intermediul evaluării, din punct de vedere comunicativ, a materialului asociativ. Rezultatele obținute prin experiment asociativ sînt o sursă certă despre performanța și potențialul comunicativ al respondenților.

Așadar, în vederea eficientizării procesului de studiere a vocabularului la lecțiile de limbă străină, poate fi folosit procedeul *clusterelor semantice asociative*. *Clusterul* reprezintă reunirea într-un grup a mai multor unități omogene, iar *clusterul asociativ* constituie totalitatea asociațiilor, grupate și relevate în baza unei teme comune. La baza asociației ar putea sta atît trăsăturile semantice comune, cît și valoarea funcțională a unităților date. Bunăoară, pentru unitatea lexicală primăvară, clusterul asociativ ar fi: *flori, anotimp, verde, cald, vară, ghiocel, viață, reînviere, frumoasă, caldă, verdeață, soare, înviere, căldură, devreme, ghiocel, înfloritoare, început, noroi, frumusețe, tîrzie, veselie, iarnă, prospețime, viață, renaștere, rece, reînnoire, Paște, flori, ziua de naștere, umed, pomi înfloriți, ploioasă, floare, rîndunică, înflorită, frunze, un început nou, viață, renaștere, roz, copaci înfloriți, mea, dorință, vine, gheață, colorat, fericire, timpurie, vînt, blîndă, lalele, bucurie, glod, floricele, toamnă, proaspătă, împropățare, iarna, a înverzi, liniștită, prospețime, sărbători, înverzește, verdeață, naștere, vivacitate, mărtisor, plăcut* etc. Trebuie de menționat că clusterul asociativ nu este ceva imuabil, ci, viceversa, e valoros prin caracterul lui dinamic și schimbător.

De asemenea, în procesul de lexicalizare a realiiilor, ar putea fi folosită metoda *image – cuvînt*: înainte de a lingvaliza o nouă realie, creăm imaginea verbală: se identifică noțiuni, concepte apropiate, se relevă trăsăturile specifice ale realiei, se enumeră o serie de detalii legate de ea, creînd, în consecință, cîmpul asociativ al conceptului dat. De exemplu, cîmpul asociativ pentru iarnă ar fi:

Precipitații: zăpadă, fulgi, fulg, omăt, viscol;

Fenomene ale naturii: frig, ger, natură;

Caracteristici: geroasă, rece, alb, grea, friguroasă, caldă, misterioasă, blînd, lungă, strălucire, mare, albă, geros, blîndă, verde, frumos;

Acțiuni specifice: trebuie de făcut focul; ninge;

Realii specifice: schi, lumină, fum, săniuță, copaci albi, pustietate, sesiune, munte;

Sentimente pe care le provoacă: bucurie, răceală, durere, frumusețe;

Sărbători: Crăciun.

Asociațiile verbale sînt, fără îndoială, o reflectare a legăturilor între fenomenele extralinguale: realiile din lumea înconjurătoare, istorie, cultură etc. Unitățile lexicale ce denumesc aceste reali se asociază între ele în conștiința lingvistică, întrucît realiile denumite de ele, de asemenea, se asociază în conștiința umană. Axîndu-ne pe legăturile asociative existente realmente în con-

știința lingvistică a purtătorilor de limbă, putem identifica și interpreta natura relațiilor dintre cuvinte, tipologia și cauzele metasemiei, etapele frazeologizării îmbinărilor libere de cuvinte etc. De aici și importanța lor pentru disciplinele lingvistice și didactice. Rezultatele vor contribui la optimizarea procesului de percepere și însușire a unităților lexicale din orice grup lexicotematic, precum și la crearea unei baze pentru o descriere lexicografică mai eficientă a lexicului limbii române.

Concluzionăm că metodele axate pe datele psiholingvisticii, în special experimentul asociativ, permit o nouă abordare a problemelor legate de predarea limbilor străine prin oferirea unei dimensiuni interculturale procesului de învățare a limbii, posibilitatea predării unei limbi străine și a utilizării sale din perspectivă comunicativă, promovarea competențelor emoționale, creative, sociale, cognitive și lingvistice ale copilului.

Referințe bibliografice

1. Philippide Al., *Istoria limbii române. Vol. I: Principii de istoria limbii*, Iași, Tipografia națională, 1894.
2. Saussure Ferdinand de, *Curs de lingvistică generală*. Traducere și cuvînt înainte de Irina Izverna Tarabac, Iași, Editura Polirom, 1998.
3. Залевская А. А. *Индивидуальное знание. Специфика и принципы функционирования*. – Тверь: 1992.
4. Филин Ф.П. *Очерки по теории языкознания*. -М.: Наука, 1982.
5. Фрумкина, Р. М. *Психолингвистика: учебник для студ. высш. учеб. заведений* / Р. М. Фрумкина. – М.: Акад., 2001.
6. Гольдин В.Е., *Ассоциативный эксперимент как речевая игра // Жизнь языка*. Москва, 2001, с. 226-233.
7. Караулов Ю. Н. *Русский язык и языковая личность*. – М., 1987.
8. Караулов Ю.Н. *Ассоциативная грамматика русского языка*. М.: «Русский язык», 1993.
9. Караулов Ю.Н. *Русский ассоциативный словарь как новый лингвистический источник и инструмент анализа языковой способности [Текст] / Ю.Н. Караулов // Русский ассоциативный словарь. Книга 1. Прямой словарь: от стимула к реакции. Ассоциативный тезаурус современного русского языка / Ю.Н. Караулов, Ю.А. Сорокин, Е.Ф. Тарасов, Н.В. Уфимцева, Г.А. Черкасова. – М.: «Помовский и партнеры», 1994.*
10. Караулов Ю.Н. *Активная грамматика и ассоциативно-вербальная сеть*, Москва, Институт русского языка РАН, М., 1999.
11. Уфимцева Н. В. *Русские: опыт еще одного самопознания // http://www.ilingran.ru/library/psylingva/sborniki/Book1996/Part3-1.htm*
12. http://www.agoracrestina.ro/biblioteca/vasile_pistolea_0-unitati-de-timp-in-calendarul-popular-anotimpurile-anului.html
13. www.novella.ru